

Elżbieta Borawska-Kędzierska*

STATUS PRAWNY MAŁŻONKA OBYWATELA UNII EUROPEJSKIEJ

Wstęp

Prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej jest jedną z podstawowych swobód rynku wewnętrznego. Na początku procesu integracji europejskiej z wolności przemieszczania się korzystali pracownicy najemni podejmujący zatrudnienie w innym państwie członkowskim, osoby podejmujące działalność na własny rachunek lub przemieszczające się jako odbiorcy usług. Obecnie prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu jest gwarantowane przez art. 21 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) i jest jednym z uprawnień składających się na instytucję obywatelstwa UE. Na gruncie prawa pochodnego w aktualnym stanie prawnym szczegółowe warunki korzystania z prawa do swobodnego przemieszczania się są określone w dyrektywie 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniającej rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylającej dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG¹.

Co oczywiste, dla obywateli państw członkowskich przeszkodą uniemożliwiającą lub co najmniej utrudniającą w poważnym stopniu korzystanie z tej

---

* Elżbieta Borawska-Kędzierska – prawniczka, specjalizująca się w prawie międzynarodowym.

¹ Dz. Urz. UE z 30.04.2004 r., L 158, s. 77.

swobody byłby brak możliwości przemieszczania się wraz z członkami rodziny. Ustawodawca wspólnotowy nie przewidział wprawdzie takiego uprawnienia dla członków rodzin w przepisach Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą, jednakże zostało ono zapewnione w aktach prawa wtórnego regulujących swobodny przepływ osób. Wymienić tu należy rozporządzenie nr 15 dotyczące pierwszych środków mających na celu osiągnięcie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty z 1961², na gruncie którego definicja członka rodziny obejmowała małżonka i dzieci do lat 21³ oraz rozporządzenie Rady nr 38/64⁴ z dnia 25 marca 1964 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty, w którym za członków rodziny uprawnionych do zamieszkania z pracownikiem migrującym uznano także wszystkich wstępnych i zstępnych pracownika i jego małżonka pozostających na jego utrzymaniu⁵. Jak zauważa się w doktrynie⁶, rozporządzenie 38/64 jest z dwóch powodów istotne dla dalszego rozwoju *acquis communautaire* w tym obszarze. Po pierwsze, w jego preambule i art. 17 ust. 1 wyraźnie podkreślono, że obywatelstwo członka rodziny (w tym oczywiście małżonka) nie ma znaczenia dla korzystania z prawa do zamieszkiwania razem z pracownikiem migrującym – a zatem mogą z niego korzystać również członkowie rodziny posiadający obywatelstwo państwa trzeciego. Po drugie zaś, w art. 17 ust. 2 wprowadzono obowiązek ułatwiania przyjęcia członków rodziny pracownika migrującego lub jego małżonka, jeżeli taka zależność istniała w kraju pochodzenia. Taką definicję członka rodziny utrzymano w rozporządzeniu Rady (EWG) nr 1612/68 z dnia 15 października 1968 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty⁷. Definicja członka rodziny została w późniejszym czasie rozszerzona w dyrektywie 2004/38/WE⁸.

1. Pojęcie małżonka obywatela Unii Europejskiej

W dyrektywie wprowadzono dwie kategorie członków rodziny. Pierwsza kategoria beneficjentów dyrektywy została wskazana w art. 2 ust. 2. Zgodnie z tym przepisem *członek rodziny* oznacza: współmałżonka, partnera,

---

² Règlement n° 15 relatif aux premières mesures pour la réalisation de la libre circulation des travailleurs à l'intérieur de la Communauté (OJ 57 26.08.1961, p. 1073).

³ Por. art. 11 rozporządzenia.

⁴ Règlement n° 38/64/CEE du Conseil du 25 mars 1964 relatif à la libre circulation des travailleurs à l'intérieur de la Communauté (OJ 62 17.04.1964, p. 965).

⁵ Por. art. 17 ust. 1 rozporządzenia.

⁶ E. Guild, *Free movement of EU citizens and their family members*, „New Journal of European Criminal Law” 2016, nr 7(2), s. 233 i nst. Content Downloaded from HeinOnline, dostęp z 30.08.2021 r.

⁷ Dz. Urz. WE z . 19.10.1968, L 257, s.2.

⁸ Dyrektywa 2004/38/WE uchyliła art. 10 rozporządzenia nr 1612/68.

z którym obywatel Unii zawarł zarejestrowany związek partnerski, na podstawie ustawodawstwa danego państwa członkowskiego, jeżeli ustawodawstwo przyjmującego państwa członkowskiego uznaje równoważność między zarejestrowanym związkiem partnerskim a małżeństwem, oraz zgodnie z warunkami ustanowionymi w odpowiednim ustawodawstwie przyjmującego państwa członkowskiego; bezpośrednich zstępnych, którzy nie ukończyli dwudziestego pierwszego roku życia lub pozostają na utrzymaniu, oraz tych współmałżonka lub partnera oraz bezpośrednich wstępnych pozostających na utrzymaniu oraz tych współmałżonka lub partnera⁹.

Dyrektywa 2004/38/WE nie definiuje samego pojęcia małżonka obywatela Unii¹⁰, podobnie jak definicji takiej nie zawierały wcześniejsze akty prawa wtórnego. Jest to bowiem pojęcie pochodzące z prawa rodzinnego¹¹, zaś prawo rodzinne materialne jest dziedziną, która pozostaje w wyłącznej kompetencji państw członkowskich¹².

Trybunał wypowiadał się natomiast kilkakrotnie na temat rozumienia pojęcia małżonka na gruncie swobody przepływu osób. Szczególną uwagę należy zwrócić w tym zakresie na orzeczenia w sprawach *Reed*¹³, *Diatta*¹⁴ i *Coman*¹⁵.

---

⁹ Druga kategoria członków rodziny została natomiast określona w art. 3 ust. 2 dyrektywy 2004/38/WE i obejmuje wszystkich członków rodziny, bez względu na ich przynależność państwową, którzy nie są objęci definicją określoną w art. 2 ust. 2, a w kraju, z którego przybyli, pozostają na utrzymaniu lub są członkami gospodarstwa domowego obywatela Unii, posiadającymi pierwotne prawo pobytu, lub gdzie istnieją poważne względy zdrowotne ściśle wymagające osobistej opieki obywatela Unii nad członkiem rodziny oraz partnera, z którym obywatel Unii pozostaje w stałym, należyście poświadczonym związku. Choć osoby te również należą do beneficjentów dyrektywy, to przyjmujące państwo członkowskie nie ma obowiązku ich przyjęcia, ale jedynie ułatwienia wjazdu i pobytu zgodnie ze swoim ustawodawstwem krajowym oraz szczególnej analizy osobistych okoliczności i uzasadnienia każdej odmowy wjazdu i pobytu. Wobec tej kategorii osób w literaturze przedmiotu używa się określenia „inni członkowie rodziny” lub też „członkowie rodziny rozszerzonej”, por. np. A. Narożniak, *Rodzina w polskim prawie o cudzoziemcach. Studium administracyjnoprawne*, s. 61, <https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/beeada397-a2dc-4071-9101-36601fbb58f9/content> (dostęp 11.1.2024 r.).

¹⁰ Istotnym *novum* jest natomiast wprowadzenie definicji partnera w art. 2 ust. 2 lit. b. dyrektywy.

¹¹ Por. E. Kamarad, *Pojęcie współmałżonka w prawie unijnym – uwagi na tle orzeczenia w sprawie Coman (C-673/16)*, „Politeja” 2020, nr 3(66), s.105.

¹² Szerzej zob. np. P. Mostowik, *Problematyka prawna żądań rejestracji w polskich aktach stanu cywilnego zagranicznej fikcji prawnej pochodzenia dziecka od „rodziców homoseksualnych*”, „Metryka” 2019, nr 2, s. 33. oraz P. Mostowik, *Swoboda przemieszczania się w Unii Europejskiej przez dziecko pod pieczą osób tej samej płci a krajowe reguły obywatelstwa i prawa rodzinnego na tle wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 14. 12. 2021 r., C-490/20, V.M. A. przeciwko Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo”, „Europejski Przegląd Sądowy” 2022, nr 4, s. 36.*

¹³ Wyrok z 17.4.1986 r., sprawa 59/85 *Reed*, ECLI:EU:C:1986:157. 3.

¹⁴ Wyrok z 13.2.1985 r., sprawa 267/83 *Diatta*, ECLI:EU:C:1985:67.

¹⁵ Wyrok z 5.6.2018 r., sprawa C-673/16 *Coman* i in., ECLI:EU:C:2018:385.

Sprawa Reed dotyczyła niezamężnej obywatelki brytyjskiej, która przybyła do Niderlandów w grudniu 1981 r. i styczniu 1982 r. rozpoczęła poszukiwanie pracy, co jej się jednakże nie udało. W marcu 1982 r. wystąpiła o zezwolenie na pobyt, uzasadniając swój wniosek tym, że zamieszkiwała z obywatelem brytyjskim, który pracował w Niderlandach i posiadał zezwolenie na pobyt dla obywatela państwa członkowskiego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, które było ważne do listopada 1986 r. Para pozostawała w stabilnym związku od pięciu lat. Wniosek o udzielenie zezwolenia na pobyt został rozpatrzony odmownie, wobec czego zainteresowana wniosła skargę do sądu. Na etapie postępowania sądowego wniesiono w tej sprawie trzy pytania prejudycjalne, z których ostatnie dotyczyło tego, czy art. 10 ust. 1 lit. a) obowiązującego w ówczesnym stanie prawnym rozporządzenia 1612/68 powinien być interpretowany w taki sposób, że w pewnych okolicznościach osoba która pozostaje w stabilnym związku z pracownikiem powinna być traktowana jak współmałżonek. Trybunał orzekł że termin *współmałżonek*, o którym mowa w tym przepisie musi być interpretowany ściśle i odnosi się tylko do związku małżeńskiego.

Sprawa *Diatta* dotyczyła natomiast sytuacji, w której obywatel francuski przeprowadził się do Berlina wraz z małżonką będącą obywatelką Senegal. Po kilku miesiącach pobytu małżonkowie przestali razem mieszkać, a żona zadeklarowała zamiar rozwodu. Władze niemieckie odmówiły żonie przedłużenia zezwolenia na pobyt stwierdzając, że nie jest ona dłużej członkiem rodziny pracownika migrującego skoro zamieszkuje oddzielnie i zamierza rozwieść się z mężem. P. Diatta zaskarżyła to rozstrzygnięcie do sądu. W trakcie postępowania sądowego wniesiono dwa pytania prejudycjalne koncentrujące się wokół kwestii, czy członek rodziny pracownika migrującego musi z nim stale zamieszkiwać aby móc korzystać z prawa pobytu. Trybunał wyjaśnił, że choć z art. 10 rozporządzenia 1612/68 wynika, że członek rodziny pracownika migrującego ma prawo osiedlenia się z pracownikiem migrującym w państwie przyjmującym, to przepis ten nie wymaga, aby zamieszkiwali oni razem. Nie można zatem nałożyć wymogu, aby członek rodziny zamieszkiwał pod jednym dachem z pracownikiem migrującym. Trybunał stwierdził także, że związek małżeński nie może być uważany za zakończony dopóki nie został rozwiązany przez właściwy organ, nawet jeżeli małżonkowie zamieszkują oddzielnie i zamierzają rozwieść się w późniejszym czasie.

Z kolei stan faktyczny w sprawie *Coman* przedstawiał się następująco. Obywatel rumuński R.A. Coman podczas pobytu w USA nawiązał znajomość z obywatelem amerykańskim R.C. Hamiltonem i stworzył z nim związek. W 2009 r. R.A. Coman przeprowadził się do Brukseli i podjął tam pracę, podczas gdy R.A. Coman pozostał w USA. W 2010 r. R.A. Coman zawarł – zgodnie z prawem belgijskim – związek małżeński z R.C. Hamiltonem. W grudniu 2012 r. R.A. Coman i R.C. Hamilton zwrócili się do rumuńskich organów administracji o informacje dotyczące procedury i warunków uzyskania przez R.C. Hamiltona prawa legalnego pobytu w Rumunii przez okres powyżej trzech miesięcy w charakterze członka

rodziny R.A. Comana. W odpowiedzi zostali oni poinformowani, że R.C. Hamiltonowi przysługuje jedynie prawo pobytu przez trzy miesiące, ponieważ zgodnie z kodeksem cywilnym w przypadku osób tej samej płci małżeństwo nie jest uznawane, a także nie jest ponadto możliwe przedłużenie prawa pobytu czasowego R.C. Hamiltona w Rumunii w ramach łączenia rodzin. R.A. Coman i R.C. Hamilton wnieśli w związku z tym skargę do sądu pierwszej instancji, wnosząc m.in. o stwierdzenie istnienia dyskryminacji ze względu na orientację seksualną w odniesieniu do wykonywania prawa do swobodnego przemieszczania się w Unii. Sąd pierwszej instancji wystąpił z pytaniem prawnym w przedmiocie tego zarzutu do trybunału konstytucyjnego, który z kolei skierował do TSUE cztery pytania prejudycjalne. W wyroku Trybunał wyjaśnił, że pojęcie „współmałżonka” w rozumieniu dyrektywy 2004/38/WE jest neutralne pod względem płci i może obejmować małżonka danego obywatela Unii posiadającego tę samą płć. Trybunał jednocześnie zaznaczył, że obowiązek uznania przez państwo członkowskie małżeństwa osób tej samej płci, zawartego w jednym z państw członkowskich zgodnie z prawem tego państwa, odnosi się wyłącznie do celów przyznania pochodnego prawa pobytu obywatelowi państwa trzeciego, nie ma natomiast wpływu na instytucję małżeństwa w tym pierwszym państwie członkowskim, zdefiniowaną przez prawo krajowe i należącą, do kompetencji państw członkowskich¹⁶.

Konkludując należy zatem stwierdzić że w świetle orzecznictwa Trybunału termin *współmałżonek* jest interpretowany ściśle i dotyczy jedynie osób pozostających w związkach małżeńskich. Status współmałżonka posiada się tak długo, jak długo istnieje więź prawna między małżonkami, niezależnie od tego, czy razem zamieszkują. Jednocześnie jest to pojęcie neutralne pod względem płci, a państwa członkowskie mają obowiązek uznawania małżeństwa osób tej samej płci, zawartego w jednym z państw członkowskich zgodnie z prawem tego państwa, do celów przyznania pochodnego prawa pobytu obywatelowi państwa trzeciego.

2. Transgraniczny i pochodny charakter uprawnień wynikających z dyrektywy 2004/38/WE.

Jak stanowi art. 3 ust. 1, dyrektywę stosuje się w odniesieniu do wszystkich obywateli Unii, którzy przemieszczają się do innego państwa członkowskiego lub przebywają w innym państwie członkowskim niż państwo członkowskie,

---

¹⁶ O wyroku w sprawie Coman zob. też np. D. Harasimiuk, *Prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu obywateli unijnych pozostających w jednopłciowych związkach małżeńskich (uwagi na tle wyroku TS z 5.06.2018 r.)*, „Państwo i Prawo” 2020, nr 9, s. 97 oraz A. Szczerba-Zawada, *Pochodne prawo pobytu współmałżonka obywatela Unii Europejskiej tej samej płci – glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 5.06.2018 r., C-673/16, Relu Adrian Coman i in. Przeciwko Inspectorat General pentru Migrari i Ministerul Afacerilor Interne*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2018, nr 11, s. 41 i n.

którego są obywatelami, oraz do członków ich rodziny, jak zdefiniowano w art. 2 ust. 2, którzy im towarzyszą lub do nich dołączają. Dyrektywa ma zatem zastosowanie w sytuacjach o charakterze transgranicznym, w których występuje element przemieszczania się do innego państwa członkowskiego. Członek rodziny obywatela Unii – a więc i małżonek – może zatem dochodzić praw wynikających z dyrektywy 2004/38/WE tylko wtedy, jeżeli obywatel Unii, do którego rodziny on należy uczyni użytek z przysługującej mu swobody osiedlania się lub zatrzyma się w państwie członkowskim, którego obywatelstwa nie posiada, a członek rodziny do niego dołączy¹⁷.

Taką wykładnię przepisów dyrektywy 2004/38/WE Trybunał przedstawił m.in. w wyroku w sprawie *Dereci*¹⁸. Ta sprawa dotyczyła kilkorga obywateli państw trzecich, którym odmówiono udzielenia zezwolenia na pobyt w Austrii. Wszyscy oni zamierzali zamieszkać z członkami swoich rodzin, obywatelami austriackimi (a więc tym samym także obywatelami Unii), przebywającymi w Austrii, to jest państwie członkowskim, którego obywatelstwo wspomniani członkowie rodziny posiadali. Co istotne w sprawie, obywatele austriaccy (małżonkowie, rodzic obywateli państw trzecich) nigdy nie skorzystali z ich prawa do swobodnego przemieszczania się. Trybunał orzekł, że dyrektywa 2004/38/WE nie znajduje w tych sytuacjach zastosowania. Zgodnie bowiem z wykładnią literalną, celowościową oraz systemową art. 3 ust. 1 dyrektywy 2004/38/WE obywatel Unii, który nigdy nie skorzystał z przysługującego mu prawa do przemieszczania się i zawsze przebywał w państwie członkowskim, które obywatelstwo posiada, nie wchodzi w zakres pojęcia „beneficjenta” w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 2004/38.

W tym miejscu należy również wspomnieć o wyroku w sprawie *Metock*¹⁹, która dotyczyła czterech par małżeńskich, w których jeden z małżonków był obywatelem państwa trzeciego, a drugi obywatelem państwa członkowskiego przebywającym w Irlandii jeszcze przed zawarciem małżeństwa. Wszystkie pary wstąpiły w Irlandii w związki małżeńskie. W owym czasie prawo irlandzkie zawierało warunek, że dla przyznania członkowi rodziny zezwolenia na pobyt konieczne było wykazanie, że przebywał on wcześniej zgodnie z prawem w innym państwie członkowskim. Trybunał uznał ten warunek za niezgodny z dyrektywą 2004/38/WE. Trybunał stwierdził mianowicie, że celem dyrektywy 2004/38 jest ułatwienie korzystania z podstawowego prawa pobytu obywateli Unii w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie, którego obywatelstwo posiadają. Jeżeli bowiem obywatel Unii zakłada rodzinę po osiedleniu się w przyjmującym państwie członkowskim, odmowa ze strony tego państwa wydania zezwolenia członkom jego rodziny, którzy są obywatelami państw trzecich, na dołączenie

¹⁷ J. Osiejewicz, *Członek rodziny w prawie Unii Europejskiej*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 6, s. 29.

¹⁸ Wyrok z 15.11.2011 r., sprawa C-256/11 *Dereci* i in., ECLI:EU:C:2011:734.33.

¹⁹ Wyrok z 25.7.2008 r., sprawa C-127/08 *Metock* i in., ECLI:EU:C:2008:449.

do niego w tym państwie mogłaby zniechęcić tego obywatela do dalszego pobytu w tym państwie i skłonić go do opuszczenia tego państwa, tak aby mógł prowadzić życie rodzinne w innym państwie członkowskim lub państwie trzecim.

Trybunał odniósł się do kwestii towarzyszenia lub dołączenia do obywatela UE m.in. również w wyroku w sprawie *Iida*.²⁰ W tej sprawie skarżącym był obywatel Japonii, który poślubił w USA obywatelkę niemiecką i tam urodziła się ich córka. W grudniu 2005 r. rodzina osiedliła się w Niemczech, gdzie p. Iida podjął pracę. W 2007 r. jego małżonka podjęła pracę w Wiedniu. Od stycznia 2008 r. małżonkowie pozostali w trwałej separacji, mimo że nie doszło do rozwodu. W następstwie wyjazdu żony i córki p. Iida nie mógł w świetle prawa niemieckiego uzyskać samodzielnego prawa pobytu. Odpowiadając na wniesione w tej sprawie pytania prejudycjalne Trybunał wyjaśnił m.in., że o ile skarżący może zostać uznany za *członka rodziny* swojej małżonki w rozumieniu art. 2 pkt 2 lit. a) dyrektywy 2004/38, o tyle nie może on zostać zakwalifikowany jako „beneficjent” dyrektywy, zważywszy, że art. 3 ust. 1 wymaga, by członek rodziny obywatela Unii, który przemieszcza się do państwa członkowskiego innego niż państwo członkowskie, którego jest obywatelem, lub przebywa w takim państwie członkowskim, towarzyszył mu lub do niego dołączał. Trybunał zaznaczył, że na prawo obywatela państwa trzeciego będącego członkiem rodziny obywatela Unii, który skorzystał z przysługującego mu prawa do swobodnego przemieszczania się, do osiedlenia się wraz z nim na podstawie dyrektywy 2004/38 można powoływać się jedynie w przyjmującym państwie członkowskim, w którym ten obywatel Unii przebywa. W rezultacie, zważywszy, że p. Iida nie towarzyszył swojej małżonce, która zamieszkała w innym państwie członkowskim, prawo pobytu w Niemczech nie mogło mu zostać przyznane na podstawie dyrektywy 2004/38.

Jak słusznie zauważa A. Naroźniak²¹, jeszcze przed przyjęciem dyrektywy 2004/38/WE w praktyce powstało pytanie o sytuację członka rodziny obywatela państwa członkowskiego, który skorzystał z prawa swobodnego przemieszczania się i przebywał w innym państwie członkowskim, skąd zdecydował się powrócić do państwa pochodzenia.

Pierwszym wyrokiem w tej sprawie było orzeczenie w sprawie *Singh*²². Sprawa dotyczyła obywatela Indii, pozostającego w związku małżeńskim z obywatelką brytyjską. Małżonkowie od 1983 do 1985 r. zamieszkiwali i pracowali w Niemczech, po czym powrócili do Zjednoczonego Królestwa z zamiarem prowadzenia tam działalności gospodarczej. Pytanie prejudycjalne wniesione w tej sprawie dotyczyło tego, czy obywatel państwa członkowskiego, który powraca do tego państwa z innego państwa członkowskiego w celu osiedlenia się po okresie wykonywania działalności zarobkowej w tym państwie powinien być traktowany

²⁰ Wyrok z 38.11.2012 r., sprawa C-40/11 *Iida*, ECLI:EU:C:2012:691.

²¹ A. Naroźniak, op. cit. s. 115.

²² Wyrok z 7.7.1992 r., sprawa C-370/90 *Singh*, ECLI:EU:C:1992:296.

jak obywatel każdego innego państwa członkowskiego, szczególnie w zakresie prawa pobytu jego współmałżonka. Trybunał orzekł w tej sprawie, że obywatel państwa członkowskiego byłby zniechęcony do podejmowania działalności zarobkowej w innym państwie członkowskim, gdyby jego małżonek i dzieci nie były uprawnione do wjazdu i pobytu w państwie członkowskim pochodzenia na warunkach przynajmniej odpowiadającym warunkom zagwarantowanym im przez prawo wspólnotowe na terytorium innego państwa członkowskiego.

Takie stanowisko Trybunału zostało powtórzone i rozwinięte w wyroku w sprawie *Carpenter*²³. Orzeczenie to dotyczyło obywatelki Filipin, która we wrześniu 1994 r. uzyskała zezwolenie na wjazd do Wielkiej Brytanii jako gość na okres sześciu miesięcy, a po upływie tego okresu pozostała tam bez zezwolenia na pobyt. W maju 1996 r. cudzoziemka poślubiła obywatela brytyjskiego. Mąż skarżący prowadził przedsiębiorstwo reklamowe mające siedzibę w Zjednoczonym Królestwie, ale znaczna część działalności była związana z ogłoszeniodawcami którzy ustanowili działalność gospodarczą w innych państwach członkowskich, do których p. *Carpenter* często się przemieszczał. W lipcu 1996 r. skarżąca wystąpiła do władz brytyjskich o udzielenie zezwolenia na pobyt jako małżonce obywatela brytyjskiego. Pani *Carpenter* odmówiono zezwolenia na pobyt, a ponadto została wobec niej wydana decyzja o wydaleniu do Filipin. Zainteresowana zaskarżyła tę decyzję do sądu twierdząc, że władze brytyjskie nie mają prawa jej wydalić, albowiem korzysta ona z prawa do pobytu w Zjednoczonym Królestwie na podstawie prawa wspólnotowego. Skarżąca twierdziła, iż mąż jej musi przemieszczać się w sprawach związanych z jego przedsiębiorstwem do innych państw członkowskich celem świadczenia i otrzymywania usług, a łatwiej mu to robić, od kiedy ona zajmuje się jego dziećmi z pierwszego małżeństwa. W konsekwencji wydalenie jej ograniczałoby prawo jej męża do świadczenia i otrzymywania usług. Odpowiadając na wniesione w tej sprawie pytanie prejudycjalne Trybunał potwierdził, że mąż skarżącej korzysta z prawa do swobodnego świadczenia usług separacja małżonków *Carpenter* zaszkodziłaby ich życiu rodzinnemu, a co za tym idzie również warunkom wykonywania jednej z podstawowych swobód przez męża skarżącej. W rezultacie Trybunał orzekł, że prawo wspólnotowe stoi na przeszkodzie temu, aby władze brytyjskie odmówiły skarżącej zezwolenia na pobyt.

---

²³ Wyrok z 11.7.2002 r., sprawa C-60/00 *Carpenter*, ECLI:EU:C:2002:434.

3. Prawo małżonka obywatela Unii do wjazdu i pobytu w innym państwie członkowskim

W dyrektywie w sposób kompleksowy uregulowano kwestie wjazdu obywatela Unii i członków jego rodzin z państwa członkowskiego, wjazdu do innego państwa członkowskiego oraz pobytu w przyjmującym państwie członkowskim.

Warunki wjazdu i wjazdu do innego państwa członkowskiego zostały dalece uproszczone. Zgodnie z art. 4, obywatele Unii (w tym członkowie rodzin obywatela Unii, którzy sami również posiadają obywatelstwo Unii) mają prawo do wjazdu z danego państwa członkowskiego, jeżeli posiadają ważny dokument tożsamości lub paszport, a członkowie rodzin którzy są obywatelami państwa trzeciego – jeżeli posiadają ważny paszport. Także przy wjeździe do innego państwa członkowskiego obywatele Unii muszą jedynie posiadać ważny dokument tożsamości lub paszport, przy czym członkowie rodziny którzy są obywatelami państw trzecich i do których stosuje się obowiązek wizowy są obowiązani posiadać wizę, chyba, że posiadają już kartę pobytu. Jednocześnie, jako członkowie rodziny obywatela Unii są oni traktowani w sposób uprzywilejowany, tj. państwa członkowskie przyznają takim osobom wszelkie ułatwienia w uzyskaniu wiz; wizy wydawane są nieodpłatnie, tak szybko jak to jest możliwe, oraz na podstawie procedury przyspieszonej. Ponadto jeżeli członkowie rodziny nie spełniają warunków wjazdu, państwa członkowskie przed odesłaniem ich z powrotem zapewniają takim osobom wszelkie racjonalne możliwości uzyskania niezbędnych dokumentów lub przekazania ich w racjonalnym okresie czasu (art. 5 dyrektywy).

Prawo pobytu obywatela Unii i członka rodziny w przyjmującym państwie członkowskim. zostało podzielone na trzy kategorie.

Pierwszą z nich jest pobyt do trzech miesięcy, podczas którego obywatele Unii i członkowie ich rodzin są zwolnieni z wypełniania jakichkolwiek dodatkowych warunków lub formalności w porównaniu do tych uprawniających do wjazdu (art. 6 dyrektywy).

Drugą kategorią jest prawo pobytu przez okres przekraczający trzy miesiące, które obywatel Unii może uzyskać jeżeli jest w stanie utrzymać siebie i swoją rodzinę w przyjmującym państwie członkowskim²⁴. Prawo pobytu rozciąga się na członków jego rodziny – a więc ma charakter pochodny wobec prawa pobytu obywatela Unii (art. 7 ust. 2 dyrektywy). Ustawodawca unijny przewidział jednak kilka sytuacji, w których członek rodziny, w tym małżonek, może nabyć niezależne prawo pobytu. Jest to możliwe - na warunkach określonych w dyrektywie - w przypadku śmierci lub wjazdu obywatela Unii (art. 12 dyrektywy), a także rozwodu,

---

²⁴ W ten sposób państwa członkowskie zostały zabezpieczone przed ryzykiem, że migrujący obywatel Unii wraz z członkami rodziny stanie się nieracjonalnym obciążeniem dla systemu pomocy społecznej w państwie przyjmującym (art. 7 ust. 1 dyrektywy).

unieważnienia małżeństwa lub ustania zarejestrowanego związku partnerskiego (art.13 dyrektywy). W przypadku śmierci obywatela Unii małżonek który jest obywatelem państwa trzeciego zachowuje prawo pobytu jeżeli zamieszkiwał jako członek rodziny obywatela Unii w przyjmującym państwie członkowskim przez okres nie krótszy niż jeden rok przed śmiercią obywatela Unii (art. 12 ust. 2). Ponadto, wyjazd obywatela Unii z przyjmującego państwa członkowskiego lub jego śmierć nie prowadzą do utraty pobytu przez małżonka obywatela Unii będącego obywatelem państwa trzeciego, jeżeli sprawuje on faktyczną opiekę nad dziećmi obywatela Unii, jeżeli zamieszkują one w tym państwie członkowskim i pobierają tam naukę, aż do momentu zakończenia studiów przez dzieci (art. 12 ust. 3).

W przypadku rozwodu lub unieważnienia małżeństwa małżonkowie obywatela Unii, którzy sami posiadają obywatelstwo Unii, zachowują prawo pobytu. Inaczej uregulowano sytuację prawną małżonków obywatela Unii, którzy są obywatelami państw trzecich, a którzy zachowują prawo pobytu jedynie w enumeratywnie wymienionych przypadkach. Mianowicie, nie tracą oni prawa pobytu, jeżeli przed rozpoczęciem postępowania rozwodowego lub postępowania w sprawie unieważnienia małżeństwa małżeństwo trwało co najmniej trzy lata, w tym jeden rok w przyjmującym państwie członkowskim; lub na mocy porozumienia między współmałżonkami lub decyzją sądu, współmałżonek, który nie jest obywatelem państwa członkowskiego, sprawuje opiekę nad dziećmi obywatela Unii; albo też istnieją szczególnie trudne okoliczności, na przykład fakt bycia ofiarą przemocy domowej w trakcie trwania małżeństwa; lub na mocy porozumienia między współmałżonkami lub decyzją sądu, współmałżonek, który nie jest obywatelem państwa członkowskiego, posiada prawo odwiedzin nieletniego dziecka, pod warunkiem że sąd wyznaczył, że odwiedziny muszą odbywać się w przyjmującym państwie członkowskim, oraz tak długo, jak jest to konieczne.

Na temat wykładni art. 7 ust. 2 i art. 13 dyrektywy 2004/38/WE Trybunał wypowiedział się w sprawie C-218/14 Singh²⁵, która dotyczyła przypadków trzech obywateli państw trzecich, którzy po zawarciu związku małżeńskiego z obywatelkami Unii przebywającymi i pracującymi w Irlandii nabyli prawo pobytu w tym państwie członkowskim na okres do pięciu lat. We wszystkich przypadkach małżonek będący obywatelem Unii opuścił na stałe terytorium Irlandii, podczas gdy małżonek będący obywatelem państwa trzeciego pozostał w Irlandii. Krótko po wyjeździe małżonkowie wszczęli postępowania rozwodowe, które zakończyły się prawomocnymi wyrokami orzekającymi rozwód. Trybunał orzekł, że w sytuacji, kiedy małżonek będący obywatelem Unii wyjeżdża z przyjmującego państwa członkowskiego, jego małżonek który jest obywatelem państwa trzeciego przestaje spełniać wymogi warunkujące posiadanie przez niego prawa pobytu w przyjmującym państwie członkowskim określone w art. 7 ust. 2 dyrektywy 2004/38/WE, a zatem posiadane przez niego prawo pobytu wygada. Dalej Trybunał stwierdził,

²⁵ Wyrok z 16.7.2015 r. sprawa C-94/18, ECLI:EU:C:2015:476.

że wytoczenie później powództwa o rozwód nie może prowadzić do przywrócenia prawa pobytu małżonkowi obywatela Unii, gdyż w art. 13 dyrektywy 2004/38 mowa jest jedynie o „zachowaniu” istniejącego prawa pobytu. Nie oznacza to jednak, że w każdych okolicznościach małżonek obywatela Unii musi opuścić terytorium przyjmującego państwa członkowskiego, ponieważ może ubiegać się o zezwolenie na pobyt na podstawie przepisów prawa krajowego.

Z kolei w wyroku w sprawie C- 94/18 *Chenchooliah*²⁶ Trybunał wypowiedział się na temat sytuacji małżonka obywatela Unii, który utracił status beneficjenta dyrektywy 2004/38/WE i z uwagi na nielegalny pobyt w państwie przyjmującym wydano wobec niego decyzję o wydaleniu. W tej sprawie skarżącą była obywatelka Mauritiusu, która w 2011 r. zawarła w Irlandii związek małżeński z obywatelem Portugalii i ubiegała się o udzielenie zezwolenia na pobyt jako członek rodziny obywatela Unii. P. *Chenchooliah* odmówiono wydania karty pobytu z uwagi na fakt, że nie wykazała, iż jej mąż prowadził w Irlandii działalność zarobkową. W 2014 r. p. *Chenchooliah* poinformowała władze irlandzkie, że jej mąż odbywa w Portugalii karę pozbawienia wolności i wystąpiła o udzielenie zezwolenia na pobyt z uwagi na swoją sytuację osobistą. Władze irlandzkie poinformowały skarżącą, że rozważa się wydanie wobec niej decyzji o wydaleniu, ponieważ nie posiada ona prawa do pozostania w Irlandii. Następnie władze poinformowały p. *Chenchooliah*, że procedura wydalenia nie będzie kontynuowana, natomiast została wszczęta procedura deportacji na podstawie przepisów prawa krajowego, co wiązałoby się z orzeczeniem wobec niej zakazu wjazdu. Skarżąca podniosła, że jako małżonka obywatela Unii pozostaje nadal objęta zakresem stosowania dyrektywy 2004/38/WE, a zatem może zostać wydalona z Irlandii jedynie z poszanowaniem zasad i gwarancji przewidzianych w dyrektywie. Sąd odsyłający wniósł w tej sprawie pytania prejudycjalne mające na celu m.in. rozstrzygnięcie, czy wydalenie p. *Chenchooliah* powinno nastąpić na mocy dyrektywy 2004/38/WE i zgodnie z nimi, czy też objęte jest zakresem prawa krajowego państwa członkowskiego. Trybunał potwierdził, że po powrocie małżonka do Portugalii skarżącej nie przysługuje jej już status beneficjenta w rozumieniu dyrektywy 2004/38/WE. Trybunał zaznaczył także, że pojęcie beneficjenta jest pojęciem dynamicznym w tym znaczeniu, że status beneficjenta może zostać utracony, jeżeli dana osoba nie spełnia już warunków określonych w art. 3 ust. 1 dyrektywy. Dyrektywa 2004/38/WE ustanawia jednak szereg przepisów mających na celu uregulowanie sytuacji wynikających z utraty prawa pobytu, w tym w szczególności wjazdu obywatela Unii z danego państwa członkowskiego. W konsekwencji Trybunał stwierdził, że w sprawie ma zastosowanie art. 15 dyrektywy 2004/38/WE²⁷, który przewiduje

²⁶ Wyrok z 10.9.2019 r., sprawa C-94/18 *Chenchoolian* ECLI:EU:C:2019:693.

²⁷ Który przewiduje możliwość wydania decyzji ograniczających swobodne przemieszczanie się obywateli Unii i członków ich rodziny uzasadnionych względami innymi niż porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego i zdrowia publicznego (ust.1), bez możliwości nałożenia na cudzoziemca zakazu wjazdu (ust.3).

możliwość wydania decyzji ograniczających swobodne przemieszczanie się obywateli Unii i członków ich rodziny, uzasadnionych względami innymi niż porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego lub zdrowia publicznego (ust. 1) i który obejmuje decyzję o wydaleniu wydaną w związku z okolicznością, że członkowi rodziny obywatela Unii nie przysługuje już prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim. Trybunał potwierdził, że w przypadku wydania decyzji na podstawie art. 15 dyrektywy 2004/38/WE w żadnym przypadku nie można nałożyć zakazu wjazdu, zgodnie z ust. 3 tego przepisu²⁸.

Trzecią kategorią zezwolenia pobytowego jest prawo stałego pobytu, które członkowie rodzin obywatela Unii nabywają, jeżeli legalnie zamieszkiwali wraz z obywatelem Unii w przyjmującym państwie członkowskim przez nieprzerwany okres pięciu lat (art. 16 ust. 2 dyrektywy). Jak zwraca uwagę E. Harasimiuk, w przypadku uzyskania stałego pobytu szczególnie istotne jest właściwe wyliczenie wymaganego pięcioletniego okresu legalnego pobytu²⁹. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na wyrok w sprawie *Ogieriakhi*³⁰. Sprawa ta dotyczyła obywatela nigeryjskiego, który przybył do Irlandii w maju 1998 r. i wystąpił tam o udzielenie azylu, a w maju 1999 r. zawarł związek małżeński z obywatelką francuską. W związku z zawarciem małżeństwa cudzoziemiec uzyskał w Irlandii zezwolenie na pobyt jako małżonek migrującej obywatelki Unii, które, po przedłużeniu, było ważne do października 2004 r. Małżonkowie zamieszkiwali wspólnie w Irlandii do sierpnia 2001 r. W grudniu 2004 r. małżonka skarżącego opuściła Irlandię i powróciła do Francji. W połowie roku 2007, a więc w czasie, gdy upłynął już termin transpozycji dyrektywy 2004/38, *Ogieriakhi* złożył wniosek o wydanie mu dokumentu pobytowego na pobyt stały w Irlandii, powołując się na fakt, że ukończył nieprzerwany okres pięciu lat legalnego pobytu, to jest okres od roku 1999 do roku 2004, ze względu na pozostawanie w tym okresie w związku małżeńskim z migrującą obywatelką Unii. Wniosek został rozpatrzony odmownie, a cudzoziemiec został w październiku 2007 r. zwolniony z pracy z uwagi na brak prawa pobytu w Irlandii, jednakże po ponownym rozpoznaniu sprawy *Ogieriakhi* otrzymał w dniu 7 listopada 2011 r. prawo stałego pobytu. Cudzoziemiec wniósł wówczas skargę o odszkodowanie, chcąc uzyskać naprawienie szkody poniesionej w wyniku podnoszonego braku prawidłowej transpozycji przepisów dyrektywy 2004/38 do prawa krajowego, wskazując, że z uwagi na brak zezwolenia na pobyt utracił zatrudnienie. Odpowiadając na wniesione w tej sprawie pytania prejudycjalne

²⁸ Należy tu zaznaczyć, że brak sankcji w postaci zakazu wjazdu oznacza, że choć obywatel państwa trzeciego ma obowiązek wyjazdu z terytorium przyjmującego państwa członkowskiego to nie ma przeszkód, aby zaraz po zastosowaniu się do takiego nakazu podjął starania o uzyskanie ponownego zezwolenia na wjazd i pobyt w sposób adekwatny do jego sytuacji osobistej, tj. np. na podstawie przepisów prawa krajowego.

²⁹ E. Harasimiuk, *Skuteczne korzystanie z prawa pobytu przez obywateli UE i członków ich rodzin*, „*Ius Novum*” 2016, nr 1, s. 72.

³⁰ Wyrok z dnia 10 lipca 2014 r. sprawa C-244/13 *Ogieriakhi*, ECLI:EU:C:2014:2068.

Trybunał przypominał, że małżeństwo nie może zostać uznane za zakończone dopóty, dopóki nie zostanie rozwiązane przez właściwy organ, a nie ma to miejsca w przypadku małżonków żyjących po prostu w rozłączeniu, nawet jeżeli mają oni zamiar późniejszego przeprowadzenia rozwodu, Trybunał podkreślił również, że dyrektywa 2004/38/WE nie może być interpretowana zawężająco, bo to pozbawiłoby ją skuteczności (*effet utile*). Jeżeli wykładni art. 16 ust. 2 tej dyrektywy dokonywano by w sposób literalny, to obywatel państwa trzeciego mógłby stać się szczególnie bezbronny wobec środków jednostronnie podejmowanych przez współmałżonka, co byłoby sprzeczne z duchem dyrektywy, której jednym z celów jest właśnie, w myśl jej motywu 15, zaferowanie ochrony prawnej członkom rodziny obywateli Unii, którzy przebywają w przyjmującym państwie członkowskim, w celu umożliwienia im, w określonych przypadkach i pod określonymi warunkami, zachowania prawa pobytu wyłącznie na indywidualnej podstawie.

4. Ograniczenia uzasadnione względami porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego lub zdrowia publicznego

Prawo wjazdu i prawo pobytu wynikające z przepisów dyrektywy 2004/38/WE nie mają charakteru bezwzględnych. Przeciwnie, podlegają one ograniczeniom uzasadnionym względami porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego lub zdrowia publicznego (art. 27 ust. 1 dyrektywy). Środki ograniczające swobodę przemieszczania się podjęte ze względów porządku publicznego lub bezpieczeństwa publicznego muszą mieć proporcjonalny charakter i mogą być podjęte wyłącznie z uwagi na indywidualne zachowanie danej osoby, stanowiące rzeczywiste, aktualne i dostatecznie poważne zagrożenie narażające jeden z podstawowych interesów społecznych (art. 27 ust. 2 dyrektywy). W tym zakresie ustawodawca unijny nie przewidział w dyrektywie przepisów odnoszących się *expressis verbis* do małżonka migrującego obywatela Unii, niemniej jednak niewątpliwie należy odnieść do niego art. 28 dyrektywy dotyczący ochrony przed wydalaniem. Przepis ten stanowi w ust.1, że przed podjęciem decyzji o wydaleniu ze wskazanych powodów państwo członkowskie jest obowiązane uwzględnić m.in. informacje dotyczące sytuacji rodzinnej takiej osoby. Z kolei art. 28 ust. 2 ustanawia szczególne zabezpieczenie przed wydalaniem dla obywateli lub członków ich rodzin, bez względu na przynależność państwową, którzy posiadają prawo stałego pobytu - wydalanie takich osób jest dopuszczalne jedynie z uwagi na poważne względy porządku publicznego lub bezpieczeństwa publicznego. Poziomochrony przed wydalaniem wzrasta wraz z długością okresu pobytu w przyjmującym państwie członkowskim, dlatego też wydalanie małżonka obywatela Unii, który uzyskał prawo stałego pobytu jest dopuszczalne jedynie w sytuacjach związanych ze

szczególnie poważnym zagrożeniem dla porządku publicznego lub bezpieczeństwa publicznego.

5. Nadużycia praw wynikających z dyrektywy 2004/38/WE

Wreszcie należy wspomnieć o nadużywaniu praw wynikających z dyrektywy przez małżonków obywateli Unii. W tym zakresie art. 35 dyrektywy stanowi, że państwa członkowskie mogą przyjąć niezbędne środki w celu odmowy, zniesienia lub wycofania jakiegokolwiek prawa przyznanego niniejszą dyrektywą w przypadku nadużycia praw lub oszustw, na przykład małżeństw fikcyjnych (...). Małżeństwa fikcyjne, częściej zwane małżeństwami dla pozorów³¹, są więc jedynym rodzajem nadużyć praw³² wynikających z dyrektywy, które są wprost wymienione w tym przepisie, co wskazuje na szczególną uwagę, jaką ustawodawca unijny przywiązuje do przeciwdziałania temu zjawisku

W motywie 28 dyrektywy małżeństwa dla pozorów (fikcyjne) zdefiniowano jako małżeństwa zawarte wyłącznie w celu możliwości korzystania z prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu. Analogiczną definicję przyjęto w *Podręczniku dotyczącym działań w związku z domniemanymi małżeństwami dla pozorów zawieranymi przez obywateli UE i obywateli spoza UE*³³ w kontekście unijnych przepisów dotyczących prawa do swobodnego przemieszczania się obywateli UE, dołączonym do Komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26.9.20014 r. – Wsparcie

³¹ W tym zakresie por. A. Naroźniak op. cit., s. 81 oraz P. Sadowski, *Przeciwdziałanie i zwalczanie małżeństw pozornych w prawie polskim i brytyjskim*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” R. XII, 2012, nr 4, s. 29 i W. Klaus, *Zawieranie małżeństw polsko-cudzoziemskich w celu obejścia przepisów legalizacyjnych*, „Archiwum Kryminologii” 2016, T. 38, s. 272; https://ak.inp.pan.pl/index.php/ak/article/view/53/klaus_zawieranie_malzenstw_pol_7420AK2016L.pdf, dostęp z 11.1.2024 r.

³² Zgodnie Komunikatem Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 2.7.2009 r. - Wytyczne w celu skuteczniejszej transpozycji i stosowania dyrektywy 2004/38/WE w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich KOM (2009) 313 wersja ostateczna, Inne formy relacji o charakterze rodzinnym nawiązywanych wyłącznie w celu skorzystania z prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu to m.in. (zarejestrowane) fikcyjne związki partnerskie, fikcyjne adopcje lub złożenie przez obywatela UE oświadczenia o uznaniu ojcostwa dziecka będącego obywatelem kraju trzeciego w celu przeniesienia obywatelstwa i prawa pobytu na dziecko i jego matkę, ze świadomością, że nie jest on ojcem dziecka i nie ma zamiaru przyjęcia obowiązków rodzicielskich.

³³ Małżeństwem dla pozorów może być również małżeństwo zawarte przez obywateli państw trzecich – por. w tym zakresie art. 16 ust. 2 lit. b) dyrektywy Rady 2003/83/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin. O tym zjawisku szerzej zob. np. B. de Hart, *The Europeanization of Love. The Marriage of Convenience in European Migration Law*, „European Journal of Migration and Law” 2017, No. 19, s. 289 i n.

organów krajowych w zwalczaniu nadużyć związanych z prawem do swobodnego przemieszczania się³⁴.

Małżeństwo dla pozorów może przybrać różne formy. Po pierwsze, może być to związek, który został zawarty przez oboje małżonków wyłącznie w celu obejścia przepisów. Po drugie może to być również małżeństwo, w którym jedna ze stron jest zaangażowana emocjonalnie, zawiera małżeństwo z rzeczywistym zamiarem wspólnego pożycia i nie ma świadomości, że drugi małżonek kieruje się wyłącznie chęcią uzyskania zezwolenia na pobyt³⁵.

Odróżnienie małżeństw dla pozorów od małżeństw o rzeczywistym charakterze może następczo w praktyce trudności, zwłaszcza w sytuacji, kiedy małżeństwo i tak zostałyby zawarte, ale wpływ na decyzję małżonków niewątpliwie miała związana z tym możliwość zalegalizowania pobytu przez małżonka będącego obywatelem państwa trzeciego. W ocenie Komisji³⁶ na rzeczywisty charakter małżeństwa mogą wskazywać następujące okoliczności: współmałżonek będący obywatelem kraju trzeciego nie miałby trudności w uzyskaniu prawa pobytu we własnym zakresie lub już wcześniej legalnie przebywał w państwie członkowskim obywatela UE; związek pary trwa od długiego czasu; para od dawna posiada wspólne miejsce zamieszkania/gospodarstwo domowe; para podjęła już poważne długoterminowe prawne/finansowe zobowiązanie, za które ponosi wspólną odpowiedzialność (kredyt na zakup domu *etc.*); małżeństwo istnieje już od dawna.

Z kolei podejrzenie, że małżeństwo ma fikcyjny charakter jest uzasadnione m.in. wtedy, kiedy: para nie spotkała się przed zawarciem małżeństwa; para podaje niespójne informacje dotyczące danych osobowych drugiej osoby, okoliczności ich pierwszego spotkania oraz innych istotnych informacji osobistych odnoszących się do pary; para nie mówi wspólnym, zrozumiałym dla obojga językiem; istnieją dowody na to, że za zawarcie małżeństwa została zapłacona kwota pieniężna lub zostały przekazane prezenty (z wyjątkiem pieniędzy lub prezentów przekazywanych w formie wiana w kulturach, gdzie stanowi to przyjęty zwyczaj); istnieją dowody, że w przeszłości jedno ze współmałżonków lub oboje zawierali małżeństwa fikcyjne lub dopuszczali się innych form nadużycia i oszustwa w celu nabycia prawa pobytu; podjęcie życia rodzinnego dopiero po fakcie wydania nakazu wydalenia; para rozodzi się krótko po uzyskaniu przez obywatela kraju trzeciego prawa pobytu³⁷.

---

³⁴ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady: Wspieranie organów krajowych w zwalczaniu nadużyć związanych z prawem do swobodnego przemieszczania się: Podręcznik dotyczący działań w związku z domniemanymi małżeństwami dla pozorów zawieranymi przez obywateli UE i obywateli spoza UE w kontekście unijnych przepisów dotyczących prawa do swobodnego przemieszczania się obywateli UE, KOM (2014) 604 final.

³⁵ Por w tym zakresie *Podręcznik ...* W doktrynie wobec tego rodzaju małżeństw używa się niekiedy określenia „szare małżeństwa”, które są odróżniane od małżeństw dla pozorów, por. A. Narożniak op. cit. s. 346.

³⁶ Por w tym zakresie KOM 2009 (313).

³⁷ *Ibidem*.

Na ten temat wypowiedział się Trybunał EFTA w sprawie E-1/20 Kerim³⁸. Sprawa dotyczyła obywatela Afganistanu, objętego ochroną międzynarodową w Rumunii, który zawarł związek małżeński z obywatelką rumuńską. Małżonkowie wjechali do Norwegii w grudniu 2015 r., a w lutym 2016 r. p. Kerim wystąpił o zezwolenie na pobyt jako małżonek obywatelki EOG. W styczniu 2018 r. władze norweskie odmówiły udzielenia wnioskowanego zezwolenia stwierdzając, że głównym powodem, dla którego p. Kerim zawarł związek małżeński był zamiar uzyskania zezwolenia na pobyt dla członka rodziny obywatelki EOG. W swoim wyroku Trybunał EFTA stwierdził, że w celu ustalenia czy małżeństwo dla pozorów, w rozumieniu art. 35 dyrektywy 2004/38/WE istnieje, w okolicznościach, w których istnieją uzasadnione wątpliwości co do tego czy dane małżeństwo rzeczywiście jest faktyczne, konieczne jest ustalenie przez władze państwowe, na podstawie indywidualnej oceny, że co najmniej jeden z małżonków zawarł to małżeństwo po to, aby małżonek będący obywatelem państwa trzeciego mógł uzyskać w sposób niewłaściwy prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu, a nie w celu ustanowienia faktycznego małżeństwa.

Trybunał EFTA potwierdził zatem, że dla stwierdzenia fikcyjnego charakteru małżeństwa wystarczy stwierdzenie, że jeden z małżonków zawarł małżeństwo w celu uzyskania zezwolenia na pobyt przez małżonka nie będącego obywatelem Unii. Dla stwierdzenia istnienia małżeństwa dla pozorów nie jest więc konieczne wykazanie, że oboje małżonków kierowało się chęcią obejścia przepisów dyrektywy 2004/38/WE.

Małżeństwo dla pozorów nie jest jedyną występującą w praktyce państw członkowskich formą nadużywania praw wynikających z dyrektywy 2004/38/WE w celu zalegalizowania pobytu małżonka obywatela Unii. Inną formą nadużycia jest np. sytuacja, w której obywatel UE przeprowadza się do innego państwa członkowskiego wyłącznie celu obejścia po powrocie do swojego państwa członkowskiego krajowych przepisów imigracyjnych, uniemożliwiających dołączenie członków rodziny będących obywatelami kraju trzeciego, np. małżonka i powołuje się przy tym na swoje prawa przysługujące na mocy prawa wspólnotowego³⁹.

Przeciwdziałanie opisanym nadużyciom i ich zwalczanie niewątpliwie nastręcza duże trudności. Ciężar dowodu spoczywa na organach państwa członkowskiego, które muszą dostatecznie dobrze uzasadnić swoje stanowisko wykazując w razie potrzeby także przed sądem, że w danej sprawie istotnie miało miejsce nadużycie prawa.

Środki przyjęte przez państwa członkowskie na podstawie art. 35 dyrektywy mogą obejmować odmowę wydania wizy wjazdowej lub zezwolenia na pobyt oraz cofnięcie zezwolenia na pobyt i wydalenie.

---

³⁸ Wyrok Trybunału EFTA z dnia 9 lutego 2021 r., sprawa E-1/20 Kerim, Dz. Urz. UE z 24.6.2021, C 245 s. 19.

³⁹ Ibidem.

6. Prawo pobytu wywodzone z art. 20 TFUE

W wyroku w sprawie *Baumbast*⁴⁰ Trybunał orzekł, że prawo do przebywania na terytorium państw członkowskich przewidziane w obecnym art. 21 TFUE jest przyznane bezpośrednio każdemu obywatelowi Unii przez jasne i precyzyjne postanowienia traktatu WE. Wyrok ten zapoczątkował szybki rozwój orzecznictwa dotyczącego praw obywatela Unii wynikających bezpośrednio z instytucji obywatelstwa unijnego.⁴¹ Na gruncie prawa pobytu w literaturze przedmiotu przyjęła się w tym zakresie nazwa formuły *Zambrano*. Odnosi się ona do wyroku w sprawie *C-Zambrano*⁴². W tej sprawie obywatel Kolumbii bezskutecznie próbował zalegalizować swój pobyt w Belgii przez kilkanaście lat i w tym czasie na terytorium Belgii urodziło się dwoje jego dzieci, które nabyły obywatelstwo belgijskie. Nie ulegało wątpliwości, że sprawa nie miała charakteru transgranicznego, skoro małoletni obywatele Unii zamieszkiwali na terytorium państwa członkowskiego, którego są obywatelami. Trybunał potwierdził, że dyrektywa 2004/38/WE nie znajduje zastosowania w sytuacji takiej jak sytuacja w postępowaniu przed sądem krajowym. Jednocześnie Trybunał przypominał, że status obywatela Unii ma stanowić podstawowy status obywateli państw członkowskich i w tych okolicznościach art. 20 TFUE sprzeciwia się przepisom krajowym, których skutkiem byłoby pozbawienie obywateli Unii skutecznego korzystania z istoty praw przyznanych im w związku ze statusem obywatela Unii, w tym prawa pobytu na terytorium Unii. Jak wskazuje się w doktrynie⁴³, praktyczny zasięg formuły *Zambrano* jest jednakże ograniczony i może być ona w pełni stosowana jedynie w wyjątkowych przypadkach, kiedy odmowa udzielenia zezwolenia na pobyt małżonkowi obywatela Unii, który posiada obywatelstwo państwa trzeciego wiązałaby się z koniecznością opuszczenia terytorium Unii przez tego obywatela Unii.

W tym miejscu należy wspomnieć o wyroku w sprawie *McCarthy*⁴⁴. Ta ostatnia sprawa dotyczyła obywatelki brytyjskiej, która urodziła się i zawsze przebywała w Zjednoczonym Królestwie, ale która posiadała równocześnie obywatelstwo irlandzkie. Skarżąca utrzymywała się z zasiłków socjalnych. W 2004 r. skarżąca i jej małżonek, który posiadał obywatelstwo Jamajki i przebywał w zjednoczonym Królestwie bez zezwolenia na pobyt zwrócili się do władz brytyjskich z wnioskiem o udzielenie zezwolenia na pobyt i wydanie, zgodnie z prawem Unii, odpowiednio, dokumentu pobytowego dla obywatelki Unii i małżonka obywatela Unii. Władze brytyjskie odmówiły udzielenia wnioskowanych zezwoleń wskazując m.in., że skarżąca nie jest w stanie utrzymać się samodzielnie, wobec czego nie spełnia

⁴⁰ Wyrok z 17.9.2002 r., sprawa C-413/99, ECLI:EU:C:2002:493.

⁴¹ Por. D. Harasimiuk, *Skuteczne korzystanie ...*, s. 64.

⁴² Wyrok z 8.3.2011 r., sprawa C-34/09, ECLI:EU:C:2011:124.

⁴³ D. Harasimiuk, *Skuteczne korzystanie ...*, s. 74.

⁴⁴ Wyrok z 5.5.2011 r., sprawa C-434/09 *McCarthy*, ECLI:EU:C:2011:277.

warunku udzielenia jej oraz, w konsekwencji, mężowi, zezwolenia na pobyt na gruncie dyrektywy 2004/38/WE, Odpowiadając na wniesione w tej sprawie pytania prejudycjalne Trybunał orzekł, że nieuwzględnienie przez władze brytyjskie irlandzkiej przynależności państwowej skarżącej dla celów uznania prawa pobytu w Zjednoczonym Królestwie w żaden sposób nie wpływa na jej prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich i nie skutkuje zobowiązaniem do opuszczenia terytorium Unii, skoro korzysta ona z bezwarunkowego prawa pobytu w Zjednoczonym Królestwie, ponieważ posiada również obywatelstwo brytyjskie.

Z kolei sprawa RH C-836/18⁴⁵ i dotyczyła obywatelki hiszpańskiej zamieszkującej w Hiszpanii, która zawarła związek małżeński z obywatelem państwa trzeciego, nie posiadała jednak zasobów finansowych wystarczających na utrzymanie męża. Władze hiszpańskie jedynie na tej podstawie odmówiły mężowi skarżącej udzielenia zezwolenia na pobyt dla członka rodziny obywatela Unii i nie zbadały m.in., konsekwencji, jakie dla obywatelki hiszpańskiej miałyby okoliczność, że jej mąż musiałby opuścić terytorium Unii. W tej sprawie Trybunał stwierdził, że art. 20 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie oddaleniu przez państwo członkowskie wniosku w sprawie łączenia rodziny złożonego przez będącego obywatelem państwa trzeciego małżonka obywatela Unii Europejskiej, który posiada obywatelstwo tego państwa członkowskiego i nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się – na tej wyłącznie podstawie, że ten obywatel Unii nie posiada wystarczających zasobów dla siebie i małżonka, by nie stanowić obciążenia dla krajowego systemu pomocy społecznej i bez zbadania, czy obywatel Unii i obywatel państwa trzeciego pozostają w stosunku zależności tego rodzaju, że w przypadku odmowy przyznania temu obywatelowi państwa trzeciego pochodnego prawa pobytu ów obywatel Unii byłby zmuszony do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość i w ten sposób zostałby pozbawiony możliwości skutecznego korzystania z istoty praw przysługujących mu ze względu na jego status.⁴⁶

Podsumowanie

Dyrektywa 2004/38/WE dokonała kodyfikacji i weryfikacji wcześniejszych aktów prawa wtórnego, które traktowały oddzielnie pracowników najemnych, osoby pracujące na własny rachunek, studentów i inne osoby niezatrudnione. Odejście od sektorowego i fragmentarycznego podejścia do prawa

⁴⁵ Wyrok z dnia 27 lutego 2020 r., sprawa C-836/18 RH, ECLI:EU:C:2020:119

⁴⁶ Por. też wyrok w sprawach połączonych C-451/19 i C-532/19 z dnia 5 maja 2022 r., ECLI:EU:C:2022:354

swobodnego przemieszczania się i pobytu niewątpliwie ułatwiło korzystanie z tego prawa. Prawo to nie jest obecnie postrzegane jako uprawnienie powiązane z działalnością zarobkową, ponieważ dyrektywa oparta jest na założeniu, że obywatelstwo Unii stanowi podstawowy status obywateli państw członkowskich kiedy korzystają oni z prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu.

Ostatnie dwie dekady przyniosły szybki rozwój orzecznictwa Trybunału, który dokonał wykładni szeregu kwestii mających znaczenie dla stosowania dyrektywy 2004/38/WE.

Wydaje się zasadnym stwierdzenie, że w orzecznictwie TSUE wykształciła się tendencja zmierzająca do umocnienia jedności rodziny obywatela Unii oraz poszanowania praw członków rodziny migrującego obywatela Unii (w tym zwłaszcza małżonków i dzieci), którzy posiadają obywatelstwo państw trzecich⁴⁷. W tym zakresie Trybunał wskazywał w kolejnych wyrokach, że poszanowanie praw członków rodziny ma bezpośredni wpływ na pełne i skuteczne korzystanie z prawa do swobodnego przemieszczania się przez obywateli Unii.

Z uwagi na utrzymujące się różnice w podejściu państw członkowskich do instytucji małżeństw jedнопłciowych oraz zwiększającą się liczbę migrujących obywateli Unii pozostających w takich związkach można w szczególności przypuszczać, że zostanie rozwinięta linia orzecznicza dotycząca traktowania małżonków tej samej płci migrujących obywateli Unii.

Źródła prawa

Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 2.7.2009 r. - Wytoczne w celu skuteczniejszej transpozycji i stosowania dyrektywy 2004/38/WE w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich KOM (2009) 313 wersja ostateczna.

Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady: Wspieranie organów krajowych w zwalczaniu nadużyć związanych z prawem do swobodnego przemieszczania się: Podręcznik dotyczący działań w związku z domniemanymi małżeństwami dla pozorów zawieranymi przez obywateli UE i obywateli spoza UE w kontekście unijnych przepisów dotyczących prawa do swobodnego przemieszczania się obywateli UE, KOM (2014) 604 final.

Dyrektywa 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/, OJ L 158,

⁴⁷ Tak np. D. Harasimiuk, op. cit. s. 66.

30.4.2004, p. 77–123, polskie wydanie specjalne: Rozdział 05, Vol. Volume 005, str. 46–61.

Règlement n 38/64/CEE du Conseil du 25 mars 1964 relatif à la libre circulation des travailleurs à l'intérieur de la Communauté, OJ 62 17.04.1964, p. 965.

Règlement n 15 relatif aux premières mesures pour la réalisation de la libre circulation des travailleurs à l'intérieur de la Communauté, OJ 57 26.08.1961, p. 1073.

Orzeczenia

Wyrok z 5.5.2022 r., C-451/19 i C-532/19 Subdelegación del Gobierno en Toledo, ECLI:EU:C:2022:354.

Wyrok Trybunału EFTA z 9.2.2021 r., E-1/20 Kerim, Dz. Urz. UE z 24.6.2021, C 245 s. 19.

Wyrok z 27.2.2020 r., C-836/18 RH, ECLI:EU:C:2020:119.

Wyrok z 10.9.2019 r., C-94/18 Nalini Chenchooliah, ECLI:EU:C:2019:693.

Wyrok z 5.6.2018 r., C-673/16 Coman i in., ECLI:EU:C:2018:385.

Wyrok z 10.7.2014 r. C-244/13 Ogieriakhi, ECLI:EU:C:2014:2068.

Wyrok z 8.11.2012 r., C-40/11 Iida, ECLI:EU:C:2012:691.

Wyrok z 15.11.2011 r., C-256/11 Dereci i in., ECLI:EU:C:2011:734.33.

Wyrok z 5.5.2011 r., C-434/09 McCarthy, ECLI:EU:C:2011:277.

Wyrok z 8.3.2011 r., C-34/09 Gerardo Ruiz Zambrano, ECLI:EU:C:2011:124.

Wyrok z 25.7.2008 r., C-127/08 Metock i in., ECLI:EU:C:2008:449.

Wyrok z 11.7. 2002 r., C-60/00 Carpenter, ECLI:EU:C:2002:434.

Wyrok z 17.9.2002 r., C-413/99 Baumbast i in., ECLI:EU:C:2002:493.

Wyrok z 7.7.1992 r., C-370/90 Singh, ECLI:EU:C:1992:296.

Wyrok z 17.4.1986 r., 59/85 Reed, ECLI:EU:C:1986:157.3.

Wyrok z 13.2.1985 r., 267/83 Diatta, ECLI:EU:C:1985:67.

Bibliografia

Guild E., *Free movement of EU citizens and their family members*, "New Journal of European Criminal Law" 2016, nr 7(2).

de Hart B., *The Europeanization of Love. The Marriage of Convenience in European Migration Law*, "European Journal of Migration and Law" 2017, No 19.

Harasimiuk D.E., *Prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu obywateli unijnych pozostających w jednopłciowych związkach małżeńskich (uwagi na tle wyroku TS z 5.06.2018 r.)*, „Państwo i Prawo” 2020, nr 9.

Harasimiuk D.E., *Skuteczne korzystanie z prawa pobytu przez obywateli UE i członków ich rodzin*, „Ius Novum” 2016, nr 1.

Kamarad E., *Pojęcie współmałżonka w prawie unijnym – uwagi na tle orzeczenia w sprawie Coman (C-673/16)*, „Politeja” 2020, Nr 3(66).

Mostowik P., *Swoboda przemieszczania się w Unii Europejskiej przez dziecko pod pieczę osób tej samej płci a krajowe reguły obywatelstwa i prawa rodzinnego na tle wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 14. 12.2021 r., C-490/20, V.M. A. przeciwko Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo”*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2022, nr 4.

Mostowik P., *Problematyka prawna żądań rejestracji w polskich aktach stanu cywilnego zagranicznej fikcji prawnej pochodzenia dziecka od „rodziców homoseksualnych”*, „Metryka” 2019, nr 2.

- Narożniak A., *Rodzina w polskim prawie o cudzoziemcach. Studium administracyjnoprawne*, <https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/beeda397-a2dc-4071-9101-36601fbb58f9/content> (dostęp 11.1.2024).
- Osiejewicz J., *Członek rodziny w prawie Unii Europejskiej*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 6.
- Sadowski P., *Przeciwdziałanie i zwalczanie małżeństw pozornych w prawie polskim i brytyjskim*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” R. XII, 2012, nr 4.
- Szczerba-Zawada A., *Pochodne prawo pobytu współmałżonka obywatela Unii Europejskiej tej samej płci – glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 5.06.2018 r., C-673/16, Relu Adrian Coman i in. Przeciwko Inspectoratul General pentru Imigrari i Ministerul Afacerilor Interne*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2018, nr 11.
- Klaus W., *Zawieranie małżeństw polsko-cudzoziemskich w celu obejścia przepisów legalizacyjnych*, „Archiwum Kryminologii” 2016, T. 38, https://ak.inp.pan.pl/index.php/ak/article/view/53/klaus_zawieranie_malzenstw_pol_7420AK2016L.pdf, dostęp z 11.1.2024 r.

Streszczenie

W artykule omówiony został status prawny małżonka migrującego obywatela Unii Europejskiej w świetle przepisów *dyrektywy 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich*. Na gruncie dyrektywy pojęcie małżonka obejmuje jedynie osobę pozostającą w związku małżeńskim z obywatelem Unii Europejskiej i jest neutralne pod względem płci. Państwa członkowskie mają obowiązek uznawania małżeństwa osób tej samej płci, zawartego w jednym z państw członkowskich zgodnie z prawem tego państwa, ale wyłącznie do celów przyznania pochodnego prawa pobytu obywatelowi państwa trzeciego. Prawo pobytu przysługujące małżonkowi migrującego obywatela Unii ma charakter pochodny i wynika z prawa do przemieszczania się przyznanego migrującemu obywatelowi Unii bezpośrednio przez TFUE. Dyrektywa ma zastosowanie w sytuacjach o charakterze transgranicznym, wobec czego małżonek może dochodzić praw z niej wynikających tylko wtedy, jeżeli obywatel Unii, do którego rodziny on należy skorzysta z prawa do przemieszczania się.

Zgodnie z formułą Zambrano, wykształconą w orzecznictwie Trybunału, art. 20 TFUE sprzeciwia się przepisom krajowym, których skutkiem byłoby pozbawienie obywateli Unii skutecznego korzystania z istoty praw przyznanych im w związku ze statusem obywatela Unii, w prawa do pobytu na terytorium Unii. Art. 20 TFUE stoi zatem na przeszkodzie temu, aby państwo członkowskie nie udzieliło zezwolenia na pobyt małżonkowi obywatela Unii, który posiada obywatelstwo państwa trzeciego, jeżeli obywatel Unii byłby w związku z tym zmuszony do opuszczenia terytorium Unii i w ten sposób zostałby pozbawiony możliwości skutecznego korzystania z istoty praw przysługujących mu ze względu na jego status.

Abstract

The article presents the legal status of the spouse of a migrating European Union citizen in the light of the provisions of Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States. Under the directive, the concept of spouse only covers a person married to a European Union citizen and is sex neutral. Member States are obliged to recognize a same-sex marriage concluded in one of the Member States in accordance with the law of that State, but only for the purposes of granting a derived right of residence to a third-country national. The right of residence of the spouse of a migrating Union citizen is derived and flows from the right of movement granted to the migrating Union citizen directly by the TFEU. As the Directive applies in cross-border situations, a spouse can only enforce the rights arising from it if the Union citizen to whose family he belongs exercises his right to move. In accordance with the Zambrano formula developed in the case law of the Tribunal, Article 20 TFEU precludes national provisions which would have the effect of depriving Union citizens of the effective exercise of the substance of the rights conferred on them by virtue of their status as Union citizens, the right to reside in the territory of the Union.

Słowa kluczowe: swobodny przepływ osób; małżonek obywatela UE;
członkowie rodziny obywatela UE.

Keywords: free movement of persons; the spouse of a EU citizen; members of EU citizen's family.